

Concepción Aroca
Camilo Miró
Mª Carmen Bellver

Els problemes de violència en els adolescents. Incapacitat educativa dels progenitors?

Resum

És una realitat innegable que cada vegada apareix més informació als mitjans de comunicació i a la producció científica que ens adverteix que hi ha un increment de violència i de manca de valors entre els joves, sense aconseguir entendre què passa amb aquests joves o, si bé, ens trobem davant d'una generació de mares i pares incompetents per a educar en una societat tildada de deshumanitzada, tecnològica i global. Per això, l'objectiu d'aquest article és partir d'interrogants i cercar explicacions en estudis de l'espectre científic sobre el grau o tipus d'influència que exerceixen els progenitors, des dels seus estils educatius, en el desenvolupament prosocial *versus* antisocial de la seva progènie, contemplant variables biològiques, psicològiques i educatives que puguin donar-nos noves respostes.

Paraules clau:

Estil educatiu parental, Socialització, Ajustament emocional, Disciplina, Ajustament psicosocial

Los problemas de violencia en los adolescentes. ¿Incapacidad educativa de los progenitores?

Es una realidad innegable que cada vez aparece más información en los medios de comunicación y en la producción científica que nos advierte de un incremento de la violencia y de falta de valores entre los jóvenes, sin lograr comprender qué sucede con ellos o, si bien, estamos ante una generación de madres y padres incompetentes para educar en una sociedad tildada de deshumanizada, tecnológica y global. Por ello, el objetivo de este artículo es partir de interrogantes y buscar explicaciones en estudios del espectro científico acerca del grado o tipo de influencia que ejercen los progenitores, desde sus estilos educativos, en el desarrollo prosocial versus antisocial de su progènie, contemplando variables biológicas, psicológicas y educativas que puedan darnos nuevas respuestas.

Palabras clave:

Estilo educativo parental, Socialización, Ajuste emocional, Disciplina, Ajuste psicosocial

The Problems of Violence in Adolescents. Inability of the parents to transmit values?

It is an undeniable fact that there is an increasing amount of information in the media and in scientific publications warning of a rise in levels of violence and an absence of values among young people, accompanied by a lack of understanding of what is happening with these youngsters or whether we dealing with a generation of parents who are incapable of bringing up their children in a society that can be described as dehumanized, technological and global. In light of this, the aim of this article is to seek explanations, on the basis of pertinent questions, in a wide range of scientific studies about the kind and amount of influence exercised by parents through their styles of parenting in the prosocial rather than antisocial development of their children, taking into consideration a range of biological, psychology and educational variables that may provide us with new ways of responding.

Keywords:

Style of parenting, Socialization, Emotional adjustment, Discipline, Psychosocial adjustment

Com citar aquest article:

Aroca, C.; Bellver, M. C.; Miró, C. (2013).

“Els problemes de violència en els adolescents. Incapacitat educativa dels progenitors?”

Educació social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 53, p. 121-135

▲ Parlar de l'educació de les filles i els fills ens porta tàcitament a la família. Ara bé, a educar, se n'aprèn? Potser *saber educar* és un art i una vocació, com afirma Marques (2007), però segur que com a "saber" no pot estar exempt de transformació, informació i intencionalitat. Perquè és un fet que la nostra societat, des d'on i per a la qual la família educa i socialitza els fills, ha canviat de manera vertiginosa en només disset anys. De fet, no fa més de dues dècades, als nostres barris de ciutat o als pobles, estaven activades les xarxes de suport social a la família (veïns) supervisant la conducta dels infants i adolescents, i els podien arribar a dissuadir de comportaments antisocials. Així, també, els progenitors sabien amb qui es relacionava el seu fill, però amb les xarxes socials, com Facebook, Twitter o Twenty això ja no els és possible. De la mateixa manera, les mares i els pares podien controlar una part de la informació que rebien o veien els seus fills, però ara hi ha milers de pàgines web des de les quals poden aprendre com arribar a ser "bons anorèxics", o com suïcidar-se en grup, fins i tot poden ser víctimes de xantatges o de ciberassetjament de qualsevol mena, i tot això sense que els progenitors ho sospitin. Així, actualment, molts púbers i adolescents "continuen la moda" de l'individualisme i l'hedonisme imperants, l'anorèxia, la ingesta desmesurada d'alcohol per a divertir-se, l'última moda en vandalisme urbà (cremar cotxes nous i cars, per saber quin triga més a calcinar-se), el consum de drogues de disseny o com ésser un ciberassetjador/a anònim.

Davant d'aquestes conductes dels adolescents pensem que tenen progenitors negligents o incompetents per exercir la seva funció educadora i socialitzadora. Perquè, si no fos així, se'ns plantegen molts dubtes: no n'hi ha prou amb la família per educar i socialitzar els fills? Com influeix la societat, com a context cognitiu i existencial, per neutralitzar algunes de les transmissions educatives i de valors familiars? Hi ha menys autoritat i presència parental per contrarestar tantes influències socials adverses? Per què alguns experts han demonitzat la disciplina o els estils educatius restrictius i amb autoritat?

Mirarem de respondre, encara que només sigui parcialment, aquestes preguntes.

La família al segle XXI i els seus reptes davant la socialització i l'educació de la seva progènie

En diversos mitjans de comunicació és prou freqüent trobar missatges i afirmacions que consideren els progenitors, si no els únics responsables del comportament dels seus fills, sí els principals culpables que consumeixin droga, que presentin problemes acadèmic-escolars o amb la justícia. Fins i tot a Espanya, el 2003, hi hagué una campanya de prevenció de la droga en adolescent, l'eslògan de la qual era: "L'educació ho és tot", d'un clar determinisme ambiental. Però, sigui com sigui, és un fet irrefutable que cada vegada són més els adolescents que presenten problemes greus de comportament des d'una edat molt primerenca, fins i tot, que depassen el que permet la llei.

Tanmateix, com a conseqüència d'aquesta realitat, els experts en el tema no han arribat a concloure per què ara sembla que la família no és suficient per a educar. Per exemple, en el control de la ira, el desenvolupament de valors i actituds, en la responsabilitat i l'esforç, l'autocontrol, en habilitats de relació interpersonal i en civisme. En què està fallant la família? Què han de saber els progenitors per emprar un estil educatiu determinat i aconseguir així un adequat ajustament psicològic, social i emocional del fill? El discurs que es va fer servir durant les dècades dels seixanta i setanta en la literatura especialitzada (Baumrind, 1971; Becker, 1964; Kellerhalls i Montandon, 1977; Hoffman 1970) mirava d'entendre el que passava en el context familiar i les conseqüències de determinats estils educatius parentals en el desenvolupament conductual dels fills i filles, i establia que l'estil democràtic era el més òptim per a un adequat desenvolupament integral del fill/a.

A la dècada dels vuitanta i noranta es planteja la interacció o bidireccionalitat entre fills i progenitors. Així, els primers podien provocar un estil educatiu o un altre, no centrant l'atenció, exclusivament, en les mares i/o pares com als responsables únics del comportament dels fills (Ceballos i Rodrigo, 1998; Lamborn, Mounts, Steinberg i Dornbusch, 1991; Maccoby i Martin, 1983). És el que Holden (1997) va anomenar *efectes del nen*. Idea que va fer trontollar, per exemple, teories com la de l'aprenentatge social, perquè aquest enfocament partia de la premissa que el bebè naixia neutre (en blanc) i era l'ambient el que el depravava.

Això no obstant, la bidireccionalitat no aconseguia donar resposta a altres realitats en la socialització dels infants i adolescents en preguntes com: què passa amb els fills que han estat educats i socialitzats en una família determinada i el seu comportament és oposat al que s'han referit durant dècades les recerques? Per exemple, davant de progenitors negligents/absents/permisius apareixen fills prosocials; però també fills que maltracten els seus

Què han de saber els progenitors per emprar un estil educatiu determinat i aconseguir així un adequat ajustament psicològic, social i emocional del fill?

progenitors¹ (sense que pateixin malalties mentals), i han estat socialitzats amb un estil democràtic, amb afecte i dins d'un ambient cordial. Davant d'aquests casos hem d'adoptar una conclusió, si bé ponderada, al·legant que els progenitors no són els únics que exerceixen la seva influència en el desenvolupament integral dels seus fills. Hem de contemplar tant les variables com el temperament², la por, el remordiment i el sentiment de culpa, com el caràcter psicobiosocial i educatiu del sistema familiar.

Factors de risc *versus* protecció que influeixen en la socialització i en el desenvolupament de conductes prosocials dels fills i filles

La família és el primer agent educatiu que intervé en el desenvolupament o limitació de l'aprenentatge de conductes violentes o desadaptatives dels fills en els primers anys de la seva vida (Schneider, Cavell i Hugnes, 2006). Així mateix, i centrant-nos en la conducta violenta, trobem que el seu aprenentatge i manteniment és pluricausal, i que existeixen factors de protecció i de risc que vénen determinats per l'ambient i la biologia del subjecte (Farrington i Chertok, 1993; Farrington i Welsh, 2007; Greenwood, 2006; Walsh i Ellis, 2007). Apareix, de nou, la família (però també l'escola i el grup d'amics, entre d'altres) com agent educatiu de gran rellevància, en especial fins a l'inici de la pubertat (10-11 anys).

Tanmateix, l'ampli estudi dut a terme per Nardone, Giannotti i Rocchi (2003) com a resultat de cinc anys de treball realitzat per un grup de 32 investigadors i terapeutes de tot Itàlia, afiliats al Centro de Terapia Estratégica de Arezzo, ens presenten uns resultats preocupants. Després del seu estudi, Nardone *et al.* (2003) estableixen els cinc tipus d'estils educatius o de models de família més habituals a Itàlia actualment, i que podríem traslladar a Espanya: l'hiperprotector, el democràtic-permissiu, el sacrificant, l'intermitent, el delegant i l'autoritari. Les famílies que van acudir a aquests terapeutes ho van fer per problemes de conducta en els fills i per interaccions violentes (principalment psicològiques i algunes físiques) dels menors contra els seu pare i/o mare.

La conseqüència més flagrant dels estils educatius estudiats per Nardone *et al.* (2003) és, sens dubte, el de la violència de fills menors contra els seus pares i mares. Tot i que ha estat poc estudiat, "amb només quinze referències en la literatura sociològica, mèdica i psiquiàtrica combinada al llarg dels anys seixanta" (Walsh i Krienert, 2007, p. 563). Altres autors, com Cottrell i Monk (2004, p. 1075), determinen que "hi ha menys de trenta estudis publicats sobre el tema i la majoria de dades obtingudes tenen ara entre deu i trenta anys". Cosa que ens resulta sorprenent si considerem aquesta mena de violència intrafamiliar com un fenomen impactant per a qualsevol professional de la pedagogia,

la psicologia i la criminologia perquè, segons Garrido (2006), es tracta d'un comportament *desnaturalitzat* d'uns fills vers els seus progenitors, la *dominació*³ de la mare i/o pare per part dels seus propis descendents.

Aquesta violència familiar és un problema social ocultat per les mateixes víctimes: els progenitors. A més, com afirmen Ulman i Straus, (2003, p. 42), “existeix una clara norma cultural que defineix el fet de maltractar els progenitors com un comportament particularment indignant [...]. Irònicament, pel fet de ser una transgressió de les normes tan severa o més que altres conductes inapropiades, els fills que maltracten els seus pares/mares tenen més probabilitat d'acabar en violència parental en forma de càstig físic”, establint-se d'aquesta manera una violència bidireccional i/o reactiva fills-progenitors progenitors-fill, que augmenta la violència intrafamiliar de manera considerable. Però, per què passa això? ¿La causa principal rau en com l'han educat, en el fet que han emprat estils educatius que alguns investigadors han titllat d'insuficients o perjudicials?

Aquesta violència familiar és un problema social ocultat per les mateixes víctimes

Per contestar aquesta pregunta direm que actualment pocs experts discuteixen que els trets de la personalitat són heretats en un alt percentatge i que conformen la nostra manera de ser, sentir i comportar-nos. Reconeixent que ens conduïm, inexorablement, a afirmar que el nou-nat neix amb un temperament o un caràcter (la base genètica de la personalitat) que es podrà modelar des de l'ambient (la família), però la major o menor influència de l'ambient dependrà del tipus de temperament del fill/a i de les habilitats que els progenitors tinguin per exercir una major o menor influència en el temperament del fill/a. Així mateix, segons Garrido (2007), com més cristal·litzada estigui la personalitat (els trets de la qual són altament heretats) més difícil serà la tasca de produir-hi canvis.

De fet, s'ha convertit en una petició unànime dels especialistes en educació familiar que la intervenció és efectiva com més petits són els nens, durant els primers 3-4 anys. Fins i tot, com afirmen Turecki i Tonner (2003), les influències externes no només comencen a conformar el comportament i les respostes d'un bebè des de molt aviat, sinó que també alteren subtilment l'estructura del mateix cervell.

Aleshores, hem de tenir assumit que la biologia i l'ambient interactuen des del principi per perfilar la personalitat d'un nen, en una direcció o una altra. De fet, podem trobar nens, en edats primerenques, que tenen un caràcter o *temperament difícil*⁴ i que necessiten una major i més intensa intervenció de l'ambient, dels seus progenitors, perquè el procés de socialització i educació sigui efectiu. Perquè, de fet, “són infants que poden crear tensió en les mares, generar alteracions familiars, provocar problemes amb els germans i, finalment, desencadenar problemes emocionals propis” (Turecki i Tonner, 2003, p. 8), que requereixen una educació parental especial, ajustada al seu caràcter, si volen aconseguir un èxit ajustament psicològic i socio-emocional.

Per tant, si, d'una banda, sembla ser que l'herència suposa, almenys, un cinquant per cent del caràcter i que hi intervenen els gens (Turecki i Tonner, 2003) i, d'altra banda, "la personalitat inclou la intel·ligència, les emocions i els sentiments, les actituds i els valors del subjecte, així com les seves motivacions i metes" (Garrido, 2007, p. 40), podem entendre millor l'existència no només de fills violents contra progenitors competents sinó també de fills resilients, la part genètica dels quals pot neutralitzar o contrarestar, a mode d'escut de protecció, les influències negatives del context familiar i estils educatius coercitius i negligents.

De la mateixa manera, trobem un altre concepte que vincula els estils educatius i l'ajustament social dels nens difícils: l'*emocionalitat negativa*, és a dir, infants que tenen un baix nivell d'empatia, de sentiment de culpa i de contenció. Són nens que no solen tenir vergonya, no senten remordiments després de portar-se malament, ni els importen les conseqüències de la seva conducta, perquè tenen un nivell baix de por, per tant, no els espanta el càstig. A més, aquesta mena d'emocionalitat és el que fa que un nen sigui moralment més o menys sensible, en funció de si experimenta culpa o ansietat davant del malestar o del dany que causa als altres.

En aquest sentit, el psicòleg evolutiu Kochanska (1997 a-b) explica que els progenitors intenten socialitzar els fills per mitjà de dos mecanismes: l'ansietat, que apareix quan l'infant és enfrontat a les seves conductes inadequades, expressant-li l'enuig per la seva mala conducta amb la finalitat d'ajudar-lo a comprendre els límits, les pautes i els valors de la llar. I el segon mecanisme, ineludible per educar el fill en la prosocialitat, són les *emocions morals*, que ens uneixen afectivament amb els altres i, per això, aprenem les normes, a mesurar les conseqüències i a tenir perspectiva social.

De fet, Kochanska (1993) parteix de la idea que el fill desitja ser estimat i tenir relacions positives amb el seu pare i la seva mare. Per tant, les emocions morals permeten que el nen vagi entenent que les persones amb què es relaciona també tenen necessitats i drets que s'han de tenir en compte, més enllà de les seves pròpies necessitats o desitjos. Així mateix, "d'entre totes les emocions morals, juntament amb la compassió, la vergonya i la pietat, destaquen, per damunt d'aquestes, dues: l'empatia i el sentiment de culpa" (Garrido, 2007, p. 43), cosa que és una mica rellevant per desenvolupar comportaments prosocials.

D'aquesta manera, la capacitat insuficient de sentir por (o ansietat) quan actuem malament i el fet de no preocupar-se per com se sentiran els altres quan ens portem malament (o empatia) estan vinculats i units, alhora, amb el sentiment de culpa (auto-càstig/autocontrol), perquè comprem que podem fer patir una altra persona a causa del nostre comportament. I els fills que no tenen aquestes capacitats són un repte per a qualsevol progenitor.

Així mateix, els estudis realitzats a partir del model interactiu, quant a la influència dels estils educatius parentals en el comportament del fill, se centren més a entreveure altres possibles relacions entre pautes educatives o determinades dimensions del procés de socialització i/o desenvolupament del nen/a, i variables com: configuració del sistema de valors, l'autoestima, el temperament, la competència social o les conductes antisocials, entre d'altres (Alonso i Román, 2005; Cava, Musitu i Murgui, 2006; Estévez, Murgui, Moreno i Musitu, 2007; Fletcher, Steinberg i Williams-Wheeler, 2004; Lengua i Kovacs, 2005; Oliva, Parra, Sánchez-Queija i López, 2007; Parra i Oliva, 2006; Sanson, Hemphill i Smart, 2004).

Fins i tot, des del model interactiu es proposa superar la idea sumatòria dels efectes sobre el fill de les diferents variables que conformen els estils educatius, cercant un efecte no lineal. Segons Aroa (2010b), amb això s'intenta analitzar les interaccions existents entre dimensions o pautes educatives, temperament i ajustament socio-emocional. És a dir, entre variables ambientals, genètiques, psicològiques i de desenvolupament, en la comprensió de l'evolució i explicació de conductes prosocials o antisocials dels fills. Per aconseguir una major comprensió sobre el que s'ha exposat, hem considerat imprescindible revisar alguns estudis, dins d'aquest model, que contemplin la correlació entre el temperament del fill (genètica), l'estil educatiu parental (ambient), d'una banda, i l'ajustament socio-emocional del fill, d'una altra.

Hem considerat imprescindible revisar la correlació entre el temperament del fill, l'estil educatiu parental i l'ajustament socio-emocional del fill

Estudis que donen una nova perspectiva a les conseqüències dels estils educatius parentals a partir del temperament o personalitat del fill/a

En els estudis d'Early, Rimm-Kaufman, Cox i Saluja (1999), i de Park, Belsky, Putnam i Crnic (1997), es va analitzar la interacció existent entre l'estil educatiu, temperament i ajustament socio-emocional, vinculats a problemes internalitzants (depressió i ansietat) del fill, conclouent que un estil restrictiu beneficiava i preveia una major inhibició de *conductes problema* en nens amb baixos nivells de contenció, empatia i de sentiment de culpa, afavorint un bon ajustament socio-emocional posterior.

Així mateix, Blackson, Tarter i Mezzich (1996) van demostrar la correlació existent entre disciplina parental i temperament, en relació amb conductes internalitzants (depressió i ansietat) i externalitzants en fills/es preadolescents, conclouent que el temperament difícil dels fills/es provocava una disciplina severa i negativa (alt control i baixa afectivitat) en els seus progenitors i que, alhora, mantenien un mal ajustament socio-emocional, cosa que no passava en els nens amb un temperament fàcil.

Per la seva banda, Bates, Pettit, Dodge i Ridge (1998) van establir interaccions entre l'estil educatiu matern i el temperament del nen en relació amb problemes externalitzants (conductes violentes o disruptives), conclouent que un alt control restrictiu matern augurava un baix nivell de conducta externalitzant en nens que presenten una alta resistència al control (ignoren els intents materns per detenir o redirigir la seva conducta negativa). Tanmateix, un baix control restrictiu matern pronosticava un major nivell de conductes externalitzants, però només en nens que presentaven una alta resistència al control.

Per un altre costat, Colder, Lockman i Wells (1997) van analitzar les interaccions entre estil educatiu i temperament dels fills, i les seves conseqüències en la seva conducta, arribant a la conclusió que els nens amb alts nivells d'activitat requereixen estils educatius restrictius; en contrapartida, els nens porucs necessiten menys control i estils educatius més permissius, per aconseguir un adequat ajustament socio-emocional.

Per tant, del que s'ha exposat fins ara, bàsicament podem concloure que:

- Els nens amb un alt nivell de por que tenen més remordiments després de portar-se malament, amb un temperament fàcil de controlar i que els importen les conseqüències de la seva conducta tindran un ajustament més adequat quan l'estil educatiu exerceixi poc control i sigui poc restrictiu perquè no li generen estats depressius i d'ansietat, que poden conduir-lo a desenvolupar conductes agressives o desadaptatives. Sense oblidar que el seu alt nivell de por actua com a factor de contenció.
- Els nens amb un temperament difícil de controlar, impulsius, amb baixos nivells d'empatia i por, pocs sentiments de culpa i baixa contenció, necessiten estils educatius restrictius, un alt control i disciplina parental, juntament amb afecte, per aconseguir un adequat ajustament socio-emocional que inhibeixi les conductes violentes o disruptives.

Estils educatius demonitzats per molts autors com són els restrictius o autoritaris (alt control, límits i supervisió) semblen ser els més eficaços en fills amb temperament difícil, amb baixos nivells de contenció, sentiment de culpa i empatia i dificultat per sentir-se avergonyits davant la seva conducta. Sense oblidar, segons Aroca (2010 b), que ha de ser un estil restrictiu i amb autoritat, que no vagi acompanyat de càstigs corporals, violència psicològica, coerció, inconsistència educativa i amb baixos nivells d'afectivitat, perquè en aquest cas sí poden potenciar o desenvolupar conductes violentes en els fills (Aroca, 2010 a; Brezina, 1999; Cottrell i Monk, 2004; Ulman i Straus, 2003; Webster, 2008).

Així mateix, cal establir una jerarquia parental i exercir l'autoritat des de la presència física i psicològica en la vida del fill (Omer, 2004), fixant límits, normes i disciplina tot fent servir una adequada comunicació parental unida

a tècniques de reforç i càstig per desenvolupar l'autocontrol des dels quatre anys d'edat i, d'aquesta manera, evitar comportaments violents en nens amb emocionalitat negativa i temperament difícil. En aquest sentit, cal recordar que les conductes externalitzants demostren que els púbers i els adolescents no han après a controlar-se i que, segons Gooteman (2002, p. 10), “la disciplina ajuda els nens a desenvolupar l'autocontrol. Tots comencen la seva vida sense saber controlar-se i han d'aprendre a fer-ho per convertir-se en persones independents, responsables, felices i membres ben adaptats”.

Per tant, la disciplina és imprescindible per a un adequat ajustament dels fills perquè, com afirma Gooteman (2002, p. 11): “l'objectiu de la disciplina és ensenyar els nens a fer les coses bé; l'objectiu del càstig és ensenyar-los a no fer les coses de manera incorrecta”, i se centra a corregir el mal comportament, evitant que es mantingui. I el compliment dels límits i les normes establertes per la mare i el pare seran la raó, el perquè, del càstig.

Així mateix, la supervisió i control del fill/a, des d'una edat molt primerenca, tenen un objectiu molt important: quan aparegui per primera vegada una conducta inapropiada, el progenitor haurà d'explicar (de manera concisa, precisa i breu, sense fer sermons) que això no està permès i que la propera vegada hi haurà un càstig. Òbviament, aquesta tasca educativa requereix esforç parental i atenció vers el fill.

Tanmateix, no tots els progenitors saben castigar correctament, motiu pel qual no s'obté el resultat esperat. En aquest sentit, segons Aroca (2009) hi ha alguns errors que cometen els pares i/o les mares prou sovint a l'hora de castigar els seus fills. Aquests errors dificulten assolir l'objectiu dissuasori i de desenvolupament de l'autocontrol que els nens han de complir:

- S'ha de finalitzar el període de càstig establert.
- El càstig no pot ser el resultat de la improvisació o enuig del progenitor. L'enuig farà que extremi el càstig, cosa que sol comportar el posterior penediment o sentiment de culpa, que farà que l'elimini per deixar de sentir-se “un mal pare o mare”.
- Totes les conductes castigades en una ocasió s'han de castigar sempre.
- Quan una conducta ja ha estat sancionada amb anterioritat, el càstig ha de ser més contundent que la primera vegada (que el càstig superi els beneficis de portar-se malament).
- El grau del càstig ha de ser proporcional a la gravetat de la conducta inadequada a sancionar.

- El castigat sempre ha de ser el fill; només a ell li ha de perjudicar l'incompliment dels límits i les normes, i no a altres membres de la família.
- El càstig es vincula a *llevar* privilegis (no sortir, no veure la televisió, sense mòbil, internet), però oblidem que *posar* més tasques i responsabilitats, per exemple a la llar, pot ser molt més efectiu, i alhora beneficiós per al fill/a i per a la resta de la família.
- No pot existir controvèrsia entre progenitors a l'hora de castigar o no una mateixa conducta.
- Els progenitors han d'establir un estil educatiu comú, uns objectius compartits i un treball en equip.
- No es pot fer cas omís del càstig que ha posat la parella, perquè això genera la desautorització tant de la parella com de nosaltres mateixos com a mares/mares responsables.

**Socialitzar
requereix
coherència,
consistència,
esforç i
intencionalitat**

Socialitzar requereix coherència, consistència, esforç i intencionalitat per part dels pares i mares de manera conjunta, tant davant dels fills que plantegin greus problemes des de molt petits, com davant dels que no presenten aquesta problemàtica. Potser un dels greus inconvenients actuals de les famílies és que dediquen poc temps i energia a realitzar una de les tasques més importants com a integrants de la societat des que els nens són molt petits (de 2 a 4 anys), com és educar.

En contraposició al que s'ha exposat, i per presentar la contrapartida teòrica sobre la influència dels estils educatius parentals, partim de la publicació el 1998 del llibre *The nature assumption*, de la psicòloga Judith Harris⁵, on, segons Aroca (2009), exhortava les mares i els pares dels fracassos en la socialització dels seus fills a no considerar-los els principals responsables de crear, implantar o configurar el caràcter i la conducta de la seva descendència. De la mateixa manera, Harris (2002) tampoc no considera l'estil educatiu parental el principal factor ambiental de socialització. Fins i tot, quan aquesta autora escriu sobre la importància de la influència de l'ambient, considera que la influència pren rellevància a través del grup d'iguals⁶, del barri on es viu o el tipus d'escola on s'estudia.

Harris (2002), per justificar les seves afirmacions, nega que s'hagi provat que existeixen estils educatius que influeixin l'èxit social i personal dels fills/es o el fet d'haver crescut en una família estructurada, monoparental o en una llar d'acollida. Tanmateix, hi ha una contradicció en el seu discurs, quan assenyala que els progenitors s'han de limitar a no ésser un obstacle per al desenvolupament òptim dels fills. És a dir, aquesta autora, d'una banda, disminueix i/o desestima la influència de les mares i els pares en la conducta dels fills i, d'una altra, els demana que els proporcionin un ambient sense grans o greus dificultats.

Conclusions

Són moltes les veus que parlen de la situació actual de la família com l'avantsala de les seves disfuncions. Per això, entre altres coses, no ens pot pas estranyar que actualment prevalguin uns estils educatius sobre uns altres, que influeixen directament en la socialització i educació dels fills/es.

De la mateixa manera, també apareixen variables que impossibiliten o perjudiquen (directament o indirectament) la tasca educativa en les famílies com: l'increment d'estrès; el fet de no educar els fills en la responsabilitat i la col·laboració, començant per la pròpia llar; el tracte d'igual a igual, fent participar els fills, amb només 10 anys, de la presa de decisions rellevants que haurien de prendre els adults; o el tossut enfrontament entre professors i progenitors quan aquests són requerits al centre escolar per formular-los una queixa, que surten a la defensa del seu fill. Òbviament, tota aquesta manera d'actuar ja ha començat a passar-nos factura, no només a les famílies, que no aconsegueixen educar i socialitzar el fill, sinó a la societat. Sembla que els progenitors han oblidat que la família, l'escola, l'estat i les lleis responen a un organigrama piramidal progressiu.

D'aquesta manera, si no es respecta el pare o la mare, per què el nen haurà de respectar el mestre o el policia? I més quan la família actual s'enfronta a nous i desconeguts reptes que fan més difícil l'educació i la socialització dels fills. De fet, és cada vegada més habitual llegir notícies o veure documentals sobre l'alt nivell de violència que presenten els adolescents en l'actualitat, fins i tot vers els seus propis mare i/o pare amb només 13 anys d'edat. Això pot tenir diverses lectures a l'hora de cercar factors de risc en els joves d'avui dia (personals i ambientals), que requereixen nous enfocaments que, fins i tot, fan frontollar conclusions universals en les quals s'ha basat gran part de la teoria i la recerca sobre les conductes violentes o antisocials dels més joves.

En aquest sentit, i des del model interactiu, se'ns va proposar, ja a la dècada dels setanta i vuitanta del segle passat per part d'alguns autors, que es correlacionessin temperament del fill, ambient i ajustament social, per poder establir quina mena d'estil educatiu era el més adequat per socialitzar segons aquestes variables, cercant un efecte no lineal, contra el sumatiu del model de construcció conjunta o bidireccional durant aquell mateix període de temps, fins i tot posterior.

Un altre aspecte a assenyalar és la necessitat d'emprar un estil educatiu restrictiu o amb autoritat per disminuir la possibilitat de l'aparició de conductes desadaptatives o violentes en els fills que no responen als càstigs, al compliment de les normes i als límits establerts, i més quan som davant d'un nen amb un temperament difícil, que, fins i tot, pot exercir algun tipus de violència contra els seus propis progenitors.

De la mateixa manera, s'ha d'emprar la disciplina parental, perquè els ajuda a construir l'autoestima, a estimular, orientar i dirigir els fills, dins d'un món cada vegada més canviant i complex al qual s'enfronten com a progenitors. Perquè el que és correcte des d'un punt de vista educatiu és caminar junts, agafats de la mà, per poder neutralitzar situacions o realitats realment difícils.

Concepción Aroca Montolío
Professora de la Universitat de València
Dept. Teoria de l'Educació
concepcion.aroca@uv.es

Camilo Miró Pérez
Professor de la Universitat de València
Dept. Teoria de l'Educació
camilo.miro@uv.es

Mª Carmen Bellver Moreno
Professora de la Universitat de València
Dept. Teoria de l'Educació
m.carmen.bellver@uv.es

Bibliografia

Alonso, J.; Román, J. M. (2005). "Prácticas educativas familiares y autoestima". Dins: *Psicothema*, 17(1), p. 76-82.

Aroca, C. (2009). "La conduite des enfants lié aux styles éducatifs". Comunicació en el XIIe CONGRÈS INTERNATIONAL DE L'AIFREF: Précarités et Education Familiale, Toulouse, França (en premsa).

Aroca, C. (2010 a). *La violencia filio-parental: una aproximación a sus claves*. Tesi doctoral. Universitat de València.

Aroca, C. (2010 b). "Dalla pedagogia familiare: consigli per l'appoggio e la consulenza per genitori del XXI secolo". Comunicació presentada al VIII Congreso Internacional ARFREF 2010: Educazione familiare e servizi per l'infanzia. Firenze (Italia). Publicada dins: P. Catarsi, E.; Pourtos, J. P. (2011). *Educazione familiare e servizi per l'infanzia*. Itàlia: Firenze University Press. Vol. 1, p. 356-359.

Bates J. E.; Pettit G. S.; Dodge K. A.; Ridge B. (1998). "Interaction of temperamental resistance to control and restrictive parenting in the development of externalizing behaviour". Dins: *Developmental Psychology*, 34, p. 982-995.

Baumrind, D. (1971). "Harmonious parents and their preschool children". Dins: *Development Psychology*, 4 (1), p. 92-102.

- Becker, W. C.** (1964). "Consequences of different kinds of parental discipline". Dins: M. L. Hoffman; L. W. Hoffman (Eds.). *Review of Child Development Research*, Vol. 1, (p. 169-208). Nova York: Russell Sage Foundation.
- Blackson, T. C.; Tarter, R. E.; Mezzich, A. C.** (1996). "Interaction between childhood temperament and parental discipline practices on behavioural adjustment in preadolescent sons of substance abuse and normal fathers". Dins: *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 22, p. 335-348.
- Brezina, T.** (1999). "Teenage violence toward parents as an adaptation to family strain: Evidence from a national survey of male adolescents". Dins: *Youth & Society*, 30, p. 416-444.
- Cava, M. J.; Musitu, G.; Murgui, S.** (2006). "Familia y violencia escolar: el rol mediador de la autoestima y la actitud hacia la autoridad institucional". Dins: *Psicothema*, 18(3), p. 367-373.
- Ceballos, E.; Rodrigo, M. J.** (1998). "Las metas y estrategias de socialización entre padres e hijos". Dins: M. J. Rodrigo; J. Palacios (Eds.). *Familia y desarrollo humano* (p. 225-243). Madrid: Alianza.
- Colder, C. R.; Lochman, J. E.; Wells, K. C.** (1997). "The moderating effects of children's fear and activity level on relations between parenting practices and childhood symptomatology". Dins: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25, p. 251-263.
- Cottrell, B.; Monk, P.** (2004). "Adolescent-to-parent abuse. A qualitative overview of common themes". Dins: *Journal of family Issues*, 25 (8), p. 1072-1095.
- Early, D. M.; Rimm-Kauffman, S. E.; Cox, M. J.; Saluja, G.** (1999). Predicting children's wariness in the transition to kindergarten. *Poster presentado en "Society for Research in Child Development"*, Albuquerque.
- Estévez, E.; Murgui, S.; Moreno, D.; Musitu, G.** (2007). "Estilos de comunicación familiar, actitud hacia la autoridad institucional y conducta violenta del adolescente en la escuela". Dins: *Psicothema*, 19(1), p. 108-113.
- Farrington, D. P.; Welsh, B.** (2007). *Saving children from life crime. Early risk factors and effective interventions*. Oxford (UK): Oxford University Press.
- Farrington, K.; Chertok, E.** (1993). "Social conflict theories of the family". Dins: P. G. Boss; W. J. Doherty; R. LaRossa; W. R. Schumm; S. K. Steinmetz (Eds.). *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach*. Nueva York: Plenum Press.
- Fletcher, A. C.; Steinberg, L.; Williams-Wheeler, M.** (2004). "Parental Influences on Adolescent Problem Behavior. Revising Stattin and Kerr". Dins: *Child Development*, 75, p. 781-796.
- Fries, M. E.** (1937). "Factors in carácter Development, Neurosis, Psychoses and Delinquency". Dins: *American Journal of Orthopsychiatry*, 7, p. 142-181.
- Garrido, V.** (2006). *Los hijos tiranos. El síndrome del emperador*. Madrid: Ariel.
- Garrido, V.** (2007) *Antes que sea tarde*. Nabla Ediciones Barcelona.

- Gooteman, M.** (2002). *Guía para educar con disciplina y cariño*. Barcelona: Ediciones Medici (2a ed.).
- Greenwood, P. W.** (2006). *Changing Lives. Delinquency Prevention as Crime-Control Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Harris, J. R.** (2002). *El mito de la educación*. Barcelona: Paidós.
- Hoffman, M. L.** (1970). "Conscience, personality and socialization techniques". Dins: *Human Development*, 13, p. 90-126.
- Holden, G. W.** (1997). *Parents and the dynamic of child rearing*. Oxford: Westview Press.
- Kellerhalls, J.; Montandon, C.** (1977). "Les styles éducatifs". Dins: F. De Singly (dir.). *La famille l'état des savoirs*, (p. 194-200). París: Éditions La Découverte.
- Kochanska, G.** (1997a). "Multiple pathways to conscience for children with different temperaments: From toddlerhood to age 5". Dins: *Developmental Psychology*, 33(2), p. 228-240.
- Kochanska, G.** (1997b). "Mutually responsive orientation between mothers and their young children: implications for early socialization". Dins: *Child Development*, 68(1), p. 94-112.
- Kochanska, G.** (1993). "Towards a synthesis of parental socialization and child temperament in early development of conscience". Dins: *Child Development*, 64, p. 324-347.
- Lamborn, S. D.; Mounts, N. S.; Steinberg, L.; Dornbusch, S. M.** (1991) "Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families". Dins: *Child Development*, 62 (5), p. 1049-1065.
- Lengua, L. J.; Kovacs, E. A.** (2005). "Bidirectional Temperamental and Parenting, and the Prediction of Adjustment problems in Middle Childhood". Dins: *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, p. 21-38.
- Maccoby, E.; Martin, J. A.** (1983). "Socialization in the context of the family: parent-child interaction". Dins: E. M. Hetherington; P. H. Mussen (Eds.) *Handbook of child psychology, vol.4. Socialization, personality and social development* (p. 1-101). Nova York: Wiley.
- Marques, R.** (2007). *Saber educar. Un arte y una vocación*. Madrid: Narcea.
- Nardone, G.; Giannotti, E.; Rocchi, R.** (2003). *Modelos de familia. Conocer y resolver los problemas entre padres e hijos*. Barcelona: Herder.
- Oliva, A.; Parra, A.; Sánchez-Queija, I.; López, F.** (2007). "Estilos educativos materno y paterno: evaluación y relación con el ajuste del adolescente". Dins: *Anales de Psicología*, 23 (1), p. 49-56.
- Omer, H.** (2004). *Nonviolent Resistance. A New Approach to Violent and Self-Destructive Children*. Cambridge (UK): Cambridge University Press.
- Park S.; Belsky J.; Putnam S.; Crnic K.** (1997). "Infant emotionality, parenting, and 3-year inhibitions: Exploring stability and lawful discontinuity in a male sample". Dins: *Developmental Psychology*, 33, p. 218-227.
- Parra, A.; Oliva, A.** (2006). "Un análisis dimensional sobre las dimensiones relevantes del estilo parental durante la adolescencia". Dins: *Infancia y Aprendizaje*, 29, p. 453-470.

Sanson, A.; Hemphill, S.; Smart, D. (2004) "Connections between temperament and social development: a review". Dins: *Social Development*, 13, p. 142-170.

Schneider, W.; Cavell T.; Hugues, J. (2006). "A sense of containment: Potential moderator of the relation between parenting practices and children's externalizing behaviours". Dins: *Development and Psychopathology*, 15, p.95-117.

Thomas, A.; Chess, S.; Birch, G. H. (1968). *Temperament Behavior Disorders in Children*. Nova York: New York University Press.

Turecki, S.; Tonner, L. (2003). *El niño difícil*. Barcelona: Ediciones Medici (2a edició). L'edició original du per títol: *The Difficult Child. Second revised edition*. EUA: Bantam Books, 2000.

Ulman, A.; Straus, M. (2003). "Violence by children against mothers in relation to violence between parents and corporal punishment by parents". Dins: *Journal of Comparative Family Studies*, 34, p. 41-60.

Walsh, A.; Ellis, L. (2007). *Criminology. An interdisciplinary approach*. Londres: Sage Publications.

Walsh, J. A.; Krienert, J. L. (2007). "Child-Parent Violence: An empirical análisis of offender, victim and event characteristics in a National Sample of Reported Incidents". Dins: *Journal Family Violence*, 22, p. 563-574.

Webster, A. (2008). "Adolescent to parent abuse: an overview". Dins: *CDF reader*, 7(1), p. 4-8.

1 És un fenomen que presenta un repte als especialistes en família ja que poden ser infants que han crescut en un context socialitzador òptim i dins d'unes pautes educatives coherents i consistents.

2 El temperament o caràcter és un tret innat, és la part heretada de la personalitat, que podrà apropar-se o allunyar-se de les pautes educatives que els progenitors apliquen, impedit, de vegades, que la seva influència modeli un nen/a, per exemple, de temperament difícil.

3 La violència filio-parental és una manera de sotmetre l'altre, en aquest cas els progenitors, cosa que determinaria les relacions de poder, que poden ser físicament violentes o formes subtils i manipulatives de dominació.

4 L'estudi del temperament infantil s'inicia amb Fries (1937), el qual es va dedicar a l'observació dels nounats. L'observació el va portar a confeccionar la classificació de dos tipus de temperament: nens amb alta o baixa activitat congènita. Thomas, Chess i Birch (1968) van arribar a les mateixes conclusions: hi havia nens amb "temperament difícil" (alta activitat-apropament baix-poca ritmicitat) i nens amb "temperament fàcil", de característiques oposades.

5 HARRIS, J. R. (1998). *The natura assumption. Why children turn out the way they do*. Nova York: Free Press. (En castellà es va titular: *El mito de la educación*. Barcelona: Paidós, 2002).

6 Parteix de la premissa que per a un adolescent és més important ser un bon amic, ser acceptat i estimat pel grup d'iguals perquè el seu autoconcepte sigui positiu, que no pas ser acceptat pels seus progenitors o ser un bon fill; fins i tot, si cal enganyarà i decebrà el seu pare i la seva mare si amb això aconsegueix que el seu grup d'amics l'accepti.